Четвърта глава

Преследване на победените във Втората световна война

Втората световна война – в която България бе въвлечена от декември 1941 г., когато бе обявена война на САЩ и Великобритания – в ретроспективно отношение се оказа уникално събитие в поне три важни аспекта. Войната се превърна в **идеологически**, а не само междудържавен конфликт, каквито бяха войните дотогава (на познатите ни от миналото религиозни войни липсваше този специфичен политически заряд, който се появи в средата на миналия век). Поне до известна степен тя придоби и расов характер. Два от трите воюващи лагера – СССР и Германия – не криеха възгледите си относно революционната същност на настъпващите процеси, водени заедно и паралелно с военните действия. Западните съюзници (Великобритания и САЩ), които воюваха главно за запазване на статуквото, също не криеха идеологическите си предпочитания и предразсъдъци.

Нито националсоциализмът, нито фашизмът, още по-малко болшевизмът допадаха на т.нар. западни демокрации, представяни главно от САЩ и Великобритания, които виждаха във всяка от тези три идеологии, превърнали се в държавни, предизвикателство към политическите си и обществени разбирания („начина на живот"). А в Германия, Италия и СССР – страните, които изповядваха тези доктрини и ги бяха въвели в действие – непосредствена държавна и военна заплаха.

Понеже балансът на силите през 1939–1940 г. не беше в полза на демокрациите – те мъчно биха се справили с евентуален единен фронт между трите авторитарно-тоталитарни държави, особено след като и Япония се явява като допълнителна заплаха, – в процеса на войната на тях им се наложи да избират съюзник (по-малкото зло). И по този начин Сталиновият СССР се оказва облагодетелстван. Очакванията, че двата звяра – фашисткият/нацисткият и болшевишкият – ще се омаломощят взаимно и демокрациите ще се възползват от това развитие, за да диктуват клаузите на следвоенния мир, както през 1918/1919 г., не се сбъднаха и през юни 1944 г. САЩ, Великобритания и съюзниците им нанесоха решителния удар срещу

Германия, за да могат да използват малко по-късно неискрения си съюзник СССР за справяне с Япония. Италия бе вече излязла от войната.

Вторият уникален аспект на войната бе решението на победителите да накажат победените **чрез съд**. В доброто старо време спечелилият войната придобиваше територии, население, колонии, пазари, налагаше компенсации/репарации, но веднъж военните действия приключили, нещата се връщаха към установената си нормалност и никой не се интересуваше от режима на управление на загубилите войната държави. Воюващите дори внимаваха да не разгромят/унищожат противниците си тотално, тъй като вчерашният враг би могъл да се превърне в съюзник в следващата война.

Разбира се, събитията невинаги са се развивали така идилично. Победените в сериозен конфликт са били изложени на постоянни опасности. *Vae victus!*, както казваха още римляните. Преди и по време на Средновековието понякога победителят може да вземе главата на победения, макар че подобни постъпки още тогава са се смятали нецивилизовани и рядко са се случвали в християнския свят..

Но светът се променя – *tempora mutantur, et nos mutamur in illis*, – войните също. В по-ново време си заслужава да си припомним отношението към Наполеон („Чудовището“) и съдбата му. Племенникът му – Наполеон Трети, – също загубил война и предизвикал кървава революция в Париж, бе само изгонен. Европейската война привнесе повика за персонални наказания. Английската пропаганда наричаше германците „хуни“ и победителите накараха кайзера да абдикира и да се изсели от Германия. Турският султан, Австро-унгарският император и руският цар изчезнаха заедно с империите си, а последният бе и убит. Русия, първоначално част от Антантата, загуби войната и на 3 март 1918 г., подписа примирие с Германия, Австро-Унгария, Турция и България. А през 1919 г. в Париж не беше представена и бяха ѝ отнети територии и население.

Водачите на Италия и Германия, загубили Втората световна война, бяха убити или се самоубиха. Но уникалността на тази война бе установяването на „вина за разпалването на война“ по съдебен (фактически квазисъдебен) път, прецедент, чиито последици съществуват досега. Нюрнбергският и Токийският съдебен процес пък установиха доктрината за вменяване на **съдебна вина на победените** – концепция, вече придобила и международно признание чрез Хагския трибунал.

Нещо повече – третата важна отлика! След края на войната се наложи военното и политическото (като че ли и идеологическото) **господство на победителите** за неопределено бъдеще (во веки веков?) и се създаде механизъм за налагане на волята им чрез създаването на международна организация, Организация на обединените народи (ООН). Върховният ѝ орган – Съветът за сигурност – решава всички важни въпроси на международ-

ната сигурност само с единодушието на **победителите** във войната, т.нар. „петимата големи": СССР (сега Русия), САЩ, Великобритания, Китай и Франция. Победените италианци, германци и японци гледат отстрани, изпълняват решенията и се подчиняват, понеже също са членове на ООН. [А] Бе създаден и функционира с успех Международен съд (Хагският) под егидата на организацията на **победителите** чрез ООН.

Не само това! С цената на ограничаване на основните права на гражданите и в противоречие с изразени документи на ООН се наложи културно-научен консенсус, или по-скоро се утвърди световновалиден мироглед, забраняващ изповядването и пропагандирането на противните на победителите идеологии (националсоциализма и фашизма), дори разискване на някои спорни аспекти, свързани със събития от времето на войната.

Тези идеологии бяха преследвани и още са, понеже се свързват с победените във Втората световна война (имаше известно неудобство с разгромена Япония, където понятието „нацизъм/фашизъм" бе подменено с т.нар. „японски милитаризъм"). В повечето цивилизовани страни от християнския свят се създадоха и съществуват законни забрани, които се спазват стриктно и предвиждат затвор за инакомислещи, дори за учени, чиято вина се състои в задаване на въпроси. В историята на Европа подобно нещо се е случвало и преди, но се е наричало средновековен обскурантизъм.

Комунизмът, безспорно по-безчовечен като теория и практика, не бе заклеймен и преследван и не получи международно санкциониране, главно понеже носителят му, СССР, спечели войната. А и бе страна обвинител в Нюрнбергския процес, както и един от основните създатели на ООН. Русия, наследникът на СССР, и комунистически Китай имат право на вето върху всички решения на Съвета за сигурност на ООН.

Една от оригиналните характеристики на Втората световна война – може би не най-важната, но с положителност важна за анализа на комунистическия режим в България – е вече споменатият идеологически компонент, тъй като последиците му имат пряка връзка с действията на българските комунисти. Борбата между двете враждуващи идеологии: „фашистката", денонсирана от Съюзниците (САЩ, Великобритания и СССР), и комунистическата, подкрепяна косвено (ipso facto) от същите, е важен елемент в следвоенната история на България.

Поражението на силите на Оста (Германия, Италия и Япония), на които страната беше съюзник, доведе не само до поражението на България във войната – и края на Третото българско царство, – но и създаде възможност нацизмът/фашизмът като отричана и преследвана държавна идеология след

[А] От няколко години насам Германия е канена при особено важни събития, разглеждани пред Съвета за сигурност на ООН, с формулата „петте постоянни члена плюс Германия".

това поражение да бъде пренесена и върху довоенния режим на България. Независимо от факта, че този режим не е имал никаква – нито пряка, нито косвена – връзка с тези две отречени и преследвани идеологии.

Отношенията между България и съюзниците ѝ бяха на държавно равнище при точно спазване на договорните отношения и ненамеса във вътрешния живот на страната. До превратa на 9 септември 1944 г. в България никога не бе изградено фашистко, националсоциалистическо или подобно тоталитарно управление.

Чак тогава окупаторите на България – покровители и гаранти на новия режим – започнаха да налагат изменения в държавната, обществената и конституционната структура на страната и фактически създадоха тоталитарен режим на управление. Този комунистически режим бе много по-близо до националсоциализма, отколкото до предвоенния демократичен режим, съществувал от Освобождението до септември 1944 г.

Под маската на преследване на фашизма и фашистите се проведе и небивалата касапница през първите години след превратa от 9 септември 1944 г., а с квазисъдебното преследване на политическите противници на комунистическата партия се прибави – със задна дата – приложение на изискванията на антихитлеристката коалиция за съдебна разправа с виновниците за разпалване на войната.

Както показват събитията, разиграли се в Европа след края на войната, разправата с политическите противници на победителите много бързо загуби първоначално замисленото справяне с действителните виновници за разпалването на Втората световна война и се превърна в разплата с политическите противници на появилите се в Европа нови управления, някои от които – в цяла Източна и Средна Европа например – попаднали в зоната на Червената армия.

Първите месеци и години след приключване на военните действия се превърнаха в кошмар не само за България и другите „социалистически" страни, но и за всички държави, които по един или друг начин бяха въвлечени във войната.

Че войната е придобила идеологически характер, ако не го е имала поначало, много скоро се изяснява в отношенията на воюващите три лагера – Германия, СССР и Западните съюзници – както помежду им, така и спрямо противниците им, а и останалия свят.

От създаването си през 1917 г. болшевишкият режим в Русия не криеше претенциите си за световно господство като авангард на планетарния пролетариат, а през 1933 г. нещо подобно се разви и в Германия след идването на Хитлер на власт. Той свърза национализма, партията и идеологията с държавата и превърна националсоциализма от лозунг, движение и партия в държавен мироглед.

Мусолини в Италия също свърза партията си с държавата и я превърна в инструмент на действие. А преследването на комунизма и комунистите в Германия и Италия създаде ненавистта между двата социалистически режима – в СССР и в Германия, – тъй като се оказа, че най-големият противник на социализма се е появил в недрата на социалистическото движение.

Създаването на Антикоминтерновския пакт в 1936 г. между Германия и Япония е допълнително доказателство за тезата, че оформянето на евентуални политически и военни блокове съдържа и идеологически компонент – антитезата му се оформи с декларирането на борбата против Коминтерна като държавно организирано международно движение.

Комунистическият режим в СССР не криеше, напротив, пропагандираше открито и безсрамно намерението си да превърне социалистическата революция в Русия в международно движение и първо да създаде комунизъм в цяла Европа, а след това и в останалите части на планетата. След като опитите за повдигане на световна революция през 20-те години завършиха с неуспех, СССР смени тактиката си и се насочи към приготовления за война, чрез която да постигне това, което по-рано убягна на Троцки и компания.

Първата тотално милитаризирана страна в Европа не беше Германия на Хитлер, а СССР на Сталин. До средата на 1939 г. и двете страни бяха поставени на бойна нога, а сближаването им в края на август същата година обуслови започването на Втората световна война. Приятелството между Германия и СССР беше илюзорно, недоверчиво и затова съвсем краткотрайно. Към края на юни 1941 г. Германия беше принудена да започне превантивна война, за да отнеме инициативата от СССР и да опита да пренесе немската версия на войнстващ социализъм върху света, макар че дотогава социалистическият идеал на Хитлер се бе превърнал – както и този на Сталин – в един напълно традиционен имперски стремеж към световно господство.

Сега вече ставаше въпрос не само за побеждаване на противника – и след това всичко да се върне към нормалното, – а за обезличаването му, за унищожаването на **недопустимата идеология** и за устройството на нов световен ред, на който особено държеше Америка. Всъщност Испанската гражданска война, която привлече доброволци от лагера на болшевизма, както и от редиците на противниците му, беше предвестник и показател за начина, по който би се развил бъдещият световен конфликт. Идеологическият компонент на новата война не закъсня да се прояви още от самото ѝ начало през 1939 г.

В заповедите на Адолф Хитлер до генерал Йодл като упътване до армията за план „Барбароса" се казва:

> *Предстоящата кампания е нещо по-голямо от сблъсък на оръжие. Тя ще бъде конфликт между две идеологии... Имайки предвид голямата територия на страната, няма да бъде достатъчно да се победят въоръжените сили на противника, за да се приключи войната.*

Една по-ранна заповед на Хитлер от март 1941 г., подписана от маршал Кайтел, съвсем ясно описва функциите на новосъздадените отряди СС. Тя показва, че на Химлер, глава на СС, се поръчва да подготви апарат от политическа администрация за водене на борба с комунистическата система.

В спомените си американският генерал Дуайт Айзенхауер, по-късно президент на САЩ от 1952 до 1960 г., твърди:

Никога дотогава във войните между народите силите, борещи се за благото и правата на хората, не са се сблъсквали с толкова зловещ заговор, с участниците в който не биваше да се допуска никакъв компромис... един достоен за уважение свят може да съществува само в резултат на ПЪЛНОТО РАЗГРОМЯВАНЕ НА ДЪРЖАВИТЕ ОТ ОСТА... за мене войната се превърна в кръстоносен поход в традиционния смисъл на тая дума.

Херберт Рипка, министър в чехословашкото емигрантско правителство на Едвард Бенеш в Лондон, заявява в 1942 г.:

Всички ние допускаме същата грешка, като не осъзнаваме, че в същността си тази война е масова гражданска война. Всяка страна има своите хитлеристи и антихитлеристи... Има само два фронта и помежду им няма – или почти няма – нищо. И тези два фронта не съвпадат с държавните граници. Има Дьо Гол и има Лавал; Куизлинг в Осло и крал Хаакон в Лондон, Павелич в Загреб и хървати в тукашното югославско правителство.

Най-значителното доказателство, че конфликтът между Съюзниците и държавите от Оста, главно Германия, е придобил идеологическо съдържание, е наличието на множество доброволчески съединения от почти всички европейски страни, които се включват в немските военни части.

След като през май 1945 г. приключват военните действия в Европа, а в някои страни и по-рано, започна разплатата с т.нар. колаборационисти, главно хората, които са администрирали страните си при условията на немска или италианска окупация. Това засегна участниците в местните управления на страните, победени от държавите на Оста – от Норвегия до Гърция и от Франция до Югославия.

Намесата на Германия или Италия в местните администрации в повечето случаи е била минимална и се е свеждала до гарантирането на сигурността на немските гарнизони в съответната страна. Образование, здравеопазване, съдопроизводство, полиция, осигуряване на обществени грижи и услуги: снабдяване с вода, електричество и газ, пенсионна система, благоустройство, поддръжка на инфраструктурата – с всички тези проблеми се е занимавала местната администрация, състояща се от специалисти, за да може обществото, ако не и държавата, да продължи да функционира с минимални проблеми.

След приключване на военните действия и в режим на чужда окупация държавата трябва да продължи съществуването си и в новите условия, колкото и тежки да са те. В повечето случаи тази отговорност се е поемала от военни лица, понеже политиците – които са играли ролята на държавници в довоенните режими – са били компрометирани, избягали в чужбина или са отказвали да сътрудничат с противника. Маршал Петен във Франция, генерал Милан Недич в Югославия (Сърбия) и генерал Цолакоглу в Гърция са възглавили правителства в страните си не защото са застанали на страната на победителя, но заради необходимостта държавата, обществото и народът да продължат да живеят дори и при режим на загубена война и чужда окупация.

В Дания и Белгия отговорността се е поела от кралете им, които са отказали да дезертират от дълга и отговорностите си и са се опитвали да се справят с живота при новите условия. Дания има собствено правителство и е под егидата на немското министерство на външните работи, а Белгия е под германски военен контрол. Изключението е Норвегия, където управлението се поема от политическо лице – Видкун Квислинг, – който харесва националсоциализма и се опитва да води страната си по същия път, както и Германия.

В Холандия – кралицата и министър-председателят са избягали и са създали емигрантско правителство в Лондон – администрацията се състои от цивилни лица, които са контролирани от немски цивилен губернатор. Правителството (Reichskommissariat Niederlande) е оглавено от австрийския националсоциалист Артур Зайс-Инкварт (Arthur Seyss-Inquart). Той е осъден по Нюрнбергския процес и екзекутиран.

Режимът на маршал Петен във Франция е легитимен, понеже той е създаден с решение на довоенните Парламент и Сенат, които продължават да функционират след разгрома на страната през май 1940 г. В съседна Белгия крал Леополд III не емигрира, остава в страната си и местната администрация се ползва с необходимата легитимност. В Холандия заварените държавни и общински служители остават по местата си със съгласието на Германия, в страната има минимално присъствие на немски военни части – както впрочем и в другите европейски страни. От „Дневника на Ани Франк" научаваме, че арестът ѝ и на нейното семейство е бил по сигнал на холандци и е извършен от местни полицаи.

В Норвегия управлението на министър-председателя Видкун Квислинг, който е бил приятел на германците, е претендирало за легитимност и е било подкрепено от голяма част от народа. В Дания е имало минимално германско военно присъствие, кралят Христиан X е в страната си и Дания е член на Антикоминтерновския пакт от 1941 г.

След разгрома на гръцката армия през април 1941 г. в Атина е образувано правителство, възглавявано от генерал Георгиос Цолакоглу, герой от току-

що приключилата война. Министър-председатели след него са Константин Логотетопулос и Йоанис Ралис, известни имена с репутация (бащата на Ралис – Димитриос Ралис – е бивш гръцки министър-председател, а синът му Георгиос Ралис става министър-председател на Гърция през 1980 г.). Гръцката администрация сътрудничи при пробирането на гръцките евреи за лагерите в Полша. Правителствата на Гърция са признати от Германия, Италия и България, които имат посланици в Атина.

В Югославия е образувано правителството на генерал Милан Недич, чиято администрация има юрисдикция върху Сърбия. Хърватско е независима страна, Словения е присъединена към Германия, Черна гора към Италия, а Македония – към България.

Белгия, Холандия, Люксембург, Норвегия, Гърция и Югославия имат емигрантски правителства в Лондон, които са признати от Съюзниците. Те се завръщат след войната и поемат управлението на страните си. В Лондон се намират холандската кралица Вилхелмина, Великата дукеса Шарлоте от Люксембург (анексиран от Германия), норвежкият крал Хаакон VII, гръцкият крал Георг II и кралят на Югославия Петър II.

Чехословакия и Полша, които са престанали да съществуват след 1940 г., също имат правителства в Лондон, признати като законни от Съюзниците. В някои от тези окупирани държави има разгърнати съпротивителни движения, в други са минимални, в трети липсват напълно. Франция няма признато емигрантско правителство въпреки опитите на генерал Дьо Гол, а Дания явно се задоволява с военновременното си управление.

След 1945 г. във всички страни, които са под германски надзор по време на Втората световна война, започват преследвания и в някои от тях чистките са зловещи. В трите победени страни: Германия, Италия и Япония, са задействани военни съдилища, конституирани от победителите: СССР, САЩ, Великобритания и Франция. Те арестуват, обвиняват, съдят, осъждат и наказват – понякога със смърт – местни граждани, военнопрестъпници, членове на СС и на националсоциалистическата партия, военни лица, административни служители и т.н. В Германия се провежда процес на денацификация, който продължава няколко години, в Япония същият процес се нарича демилитаризация, а в Италия действията са много по-скромни.

Нюрнбергският процес срещу главните военнопрестъпници се води от Международен военен трибунал (International Military Tribunal (IMT): съдии и прокурори, представители на четирите сили победителки. Точките на обвинението са четири: Организиране и изпълнение на престъпления срещу мира; Планиране, организиране и провеждане на война, агресия и други престъпления срещу мира; Военни престъпления и Престъпления срещу човечеството. Обвинени са 24 души, издадени са 12 смъртни присъди (една задочна – Мартин Борман), двама са произнесени невинни, двама са оправ-

дани, останалите получават тежки присъди затвор, но само за един от тях – Рудолф Хес – доживотната присъда е буквална.

Един от обвинените почива в затвора преди процеса и обвинението срещу него отпада, друг – генерал-полковник Алфред Йодъл, който е осъден и екзекутиран – през 1953 г. е посмъртно оправдан от германски съд. Франц фон Папен, който е оправдан на процеса, по-късно, през 1947 г., на Германския денацификационен процес е намерен за виновен по обвинения във военни престъпления и осъден на 8 години тежък физически труд. Същата съдба имат и още двама от освободените: те са съдени през 1947 г. и получават тежки присъди принудителен труд. По същия процес Юлиус Щрайхер, издател на вестника „Дер Щурмер" (наричан антисемитски), е намерен за виновен за „Престъпления против човечеството", осъден и обесен.

През 1947 и 1948 г. се провеждат други процеси, по-малко известни от Нюрнбергския, това са т.нар. Докторски, Съдебен, Министерския др. Подсъдимите по Докторския процес са съдени от американската държава. Обвинените са 23, осъдени са 16, от които 7 на смърт. По Съдебния процес са обвинени 16 германски съдии, от които 10 получават присъди, 4 са освободени. Общо над 200 души са съдени в Нюрнберг и около 1600 – в други военни съдилища.

В Германия има и редица други дела срещу военнопрестъпници. До средата на 1949 г. има 12 големи процеса, водени пред американския Върховен военен съд в Нюрнберг. Те са проведени основно срещу ръководители на немската индустрия, медици, военни, съдии, дипломати, участници в наказателни команди. От общо 184 подсъдими 24 са осъдени на смърт и 20 – на доживотен затвор. Военни съдилища на САЩ заседават и в Дахау, Дармщат и Лудвигсбург.

Тези съдилища разглеждат дейността на персонала в концлагерите Дахау, Бухенвалд, Флосенбург, Матхаузен, Мителбау-Дора и избиването на американски военнопленници по време на офанзивата в Ардените през декември 1944 г. От 1021 обвиняеми 885 са осъдени. По сведения на немските правосъдни органи в американската окупационна зона пред трибунали са изправени 1914 души, от които 1517 са осъдени. Издадени са 324 смъртни присъди, 247 на доживотен затвор и 946 на различни срокове лишаване от свобода. Има съобщения за над 5000 съдени германци по различни процеси, свързани с американски военни съдилища.

Военни съдилища на Великобритания провеждат процеси в своята окупационна зона в Германия: съдени са фелдмаршал Фон Манщайн и генерал Фон Фалкенхорст в Хамбург, както и персоналът на концентрационните лагери Аушвиц, Берген-Белзен и Натцвайлер. Обвинени и съдени са производителите на отровния газ „Циклон-Б", който се смята, че е използван в лагерите в Полша за умъртвяване на хора. При общо 1085 обвиняеми Великобританските трибунали издават 240 смъртни присъди.

Британски военни съдилища действат също в Холандия и Италия. Германският фелдмаршал Кеселринг е съден във Венеция.

Френски военни трибунали (окупационни съдилища) заседават в Германия и в Австрия. Общото число на подсъдимите е неизвестно, съобщава се за 2107 осъдени лица, от които 104 на смърт. В Лудвигсбург са оповестени други 956 задочни присъди. Военни съдилища във Франция и Френска Северна Африка подвеждат под отговорност германци, има съобщение за „не по-малко" от 1918 осъдени.

Липсват достоверни данни за дейността на окупационните съдилища в съветските зони на Германия и Австрия. Смята се, че след приключване на военните действия поне 50 000 души в Източна Германия са били съдени от окупационния режим и СССР. Общият брой на задържаните, обвиняеми, с издадени присъди и съдебни екзекуции е неизвестен. Има съобщения, че до края на 1950 г. в съветската зона – Германската демократична република (ГДР) – са били осъдени 12 147 нацисти и военнопрестъпници. По твърдения на правосъдното ведомство на Западна Германия били са водени наказателни производства срещу 84 463 души, от които присъди са получили 6432 лица. Ако данните са верни, процентът на осъдените спрямо обвиняемите е бил по-малък от 8%.

На 3 май 1946 г. в Токио започва работа Международният военен трибунал за Далечния изток. В трибунала преобладават американски съдии и прокурори, а подсъдимите имат право на апелация във Върховния съд на САЩ (?!). Подсъдими са 28 военнопрестъпници: бившите премиери на Япония Тодзио Хидеки, барон Хиранума Киичиро, Хирота Коки и Койсо Кунияки, десет генерали, министри на войната и ръководители на щабове. Процесът продължава две години и половина и приключва на 12 ноември 1948 г.

В хода на процеса умират Мацуока Йосуке, бивш министър на външните работи, и Нагано Осами, министър на военноморския флот, за невменяем е признат Окава Сюмей, останалите 25 подсъдими са признати за виновни. Произнесени са 7 смъртни присъди, 16 наказания на доживотен затвор, един е осъден на 20 г. затвор и друг един – на 7 години лишаване от свобода. Осъдените на смърт са обесени на 23 декември 1948 г.

По друг вид обвинения – убийства, нарушаващи законите и обичаите на войната, и престъпления против човечността – са съдени 5700 лица, които са изправени пред 13 японски трибунала. Произнесени са 504 присъди и са изпълнени 149 екзекуции.

Пред съветски военен трибунал са изправени редица висши японски генерали и офицери от пленената Квантунска армия. Те са съдени в Хабаровск от 25 до 30 декември 1949 г. по обвинения за създаване и използване на бактериологично оръжие. Осъдени са 12 души на затвор в изправителни лагери. Четирима от тях на 25 години затвор, двама на 20 години, един на 18 години

и останалите 5 – от 3 до 12 години затвор. От пленените 575 700 военнослужещи от Квантунската армия, които са разпределени по съветските концлагери, около 100 000 загиват или са безследно изчезнали.

Липсват подробни и достоверни данни за съдебно преследване в Италия с изключение на осъдени немски офицери от британски съдилища. Известно е обаче, че в хода на възмездието и отмъщението по време на последните месеци и седмици на войната, особено в частта на Италия, която е завладяна от Съюзниците, местни партизани – противници на режима на Бенито Мусолини, избиват десетки хиляди привърженици на фашизма, между които са Мусолини и любовницата му Клара Петаче.

Английският професор Тони Джуд споменава за избити повече от 15 000 привърженици на фашизма. Други автори описват, че дадените след войната *„спонтанни жертви"* сред привърженици на режима на Мусолини са между 20 000–25 000. Според информация от 1961 г. на римския в-к „Дженте"

45 000 фашисти или мними (набедени) фашисти са „пометени" след края на военните действия.

Тези числа фрапантно контрастират с жертвите на фашисткия режим, които са не повече от няколко дузини – около 60–70 души – през целия период от 1922 до юли 1943 г., когато Мусолини е свален от власт и арестуван.

В повечето трудове, цитиращи жертвите на **„фашизма"** (понятие-синекдоха, включващо всички лица и режими, недолюбвани от комунисти, социалисти и техни привърженици), действителните жертви на италианския фашизъм – единственият всъщност фашистки режим в света – не се споменават, по-скоро се премълчават, понеже са абсурдно малко.

„Няколкото дузини" са цитирани в трудовете на професор Емилио Джентиле (Emilio Gentile), той е най-авторитетният експерт по въпросите на италианския фашизъм. Стефан Куртоа в „Черната книга на комунизма" споменава, че в средата на 30-те години в Италия има „стотици" политически затворници, „няколкостотин" continati – лица под наблюдение, и „десетки хиляди изгнаници", но не дава данни за броя на убитите.

Жестокото отношение към падналите от власт в Италия е мъчно обяснимо освен с присъщото за комунистите раздразнение, ярост и злоба към противниците им – отдясно, а и отляво. Особено когато се знае, че съпротивително движение против фашизма в Италия не е забелязано преди края на Втората световна война.

След 1945 г. в Белгия, Холандия и Франция, където окупацията е продължила четири години, но при много по-спокойни обстоятелства, отколкото на Изток, изблиците на насилие са също брутални и повсеместни. Във Франция главите на жени, които са имали връзка с окупатори, са били обръснати, а лица, участващи в силите на реда – полицаи, съдебни администратори

и общински функционери, – обвинени, че са сътрудничили с окупаторите, са бити, малтретирани и в немалко случаи ликвидирани на място.

След войната в Холандия са учредени 35 специални съдилища за главните сътрудници на окупаторите и над 100 трибунала за „малките" колаборационисти. 127 000 холандци губят избирателни права, 92 000 са лишени от право на военна служба и 95 000 – от право да заемат държавна служба. 419 от всеки 100 000 холандци са осъдени на различни срокове затвор. Отнето е холандското поданство на 60 000 колаборационисти, а собствеността им е конфискувана в полза на държавата. Въпреки че смъртното наказание в Холандия е отменено от 1873 г., на 22 декември 1943 г. то е възстановено с декрет на задграничното правителство в Лондон специално за наказване на колаборационистите. Издадени са 200 смъртни присъди, от които са изпълнени 38. Според други автори издадени са 183 смъртни присъди, а изпълнените са 36.

В малка следвоенна Белгия са образувани 346 283 дела за престъпления по време на войната и са предявени обвинения срещу 57 052 лица. Както и в Холандия, нормативната основа се поставя от актове на белгийското правителство в емиграция. Тяхната законност е под въпрос, понеже режимът в Белгия също претендира за легитимност. Белгийският крал Леополд III е останал в страната си, не емигрира и местната администрация. По време на войната тя управлява Белгия и се състои от белгийци. През 1944 г. кралят е депортиран в Германия и от негово име като регент управлява брат му, принц Шарл Белгийски. Въпреки това Леополд III е обвиняван в сътрудничество с германците и държавна измяна и едва през 1950 г. успява да се завърне в Белгия. Връщането му в страната предизвиква масови стачки и безредици, особено във Валония, и през следващата година той е принуден да абдикира в полза на сина си Бодуен.

Военни съдилища в състав от двама цивилни и трима офицери постановяват 4170 смъртни присъди, от които до декември 1949 г. са изпълнени 230. Издадени са присъди срещу 48 835 белгийци. 1839 души получават доживотни наказания, а останалите са осъдени на различни срокове затвор. 20 652 белгийци са лишени от граждански и политически права. 596 от всеки 100 000 жители на страната са осъдени. Според други сведения издадените смъртни присъди са 2940.

За подобни провинения в Люксембург около 4000 лица са осъдени на затвор и 4 – на смърт.

Преследванията на т.нар. колаборационисти във Франция съпровождат създаването на съпротивително движение в страната, вероятно към пролетта на 1943 г. Акциите на „макитата" са не само срещу немски военни съединения, а и към французи – служители в местната администрация. След капитулацията на Франция през май 1940 г. около 40% от територията и населението на страната се управляват от правителството във Виши, оглавявано

от президента Филип Петен. То просъществува чак до десанта на англо-американските армии в Нормандия през юни 1944 г. По-късно правителството и верните му военни части и съмишленици се изтеглят в Сигмаринген, на Горния Дунав в Германия.

Режимът на Петен и Виши, колкото и неприятен, а сигурно и отвратителен да се е виждал на политическите му противници, е напълно легитимен, понеже той е избран от френския Парламент и Сенат, които са съществували преди и по време на военното поражение на Франция. Под негова егида са Алжир, Тунис и Мароко, както и други африкански владения на Франция. Силите на Оста, СССР и САЩ поддържат дипломатически отношения с Виши, както и България. Франция не създава емигрантско правителство, признато от Съюзниците.

Още по време на войната, от юли до септември 1944 г. (Париж е освободен на 25 август 1944 г.), от партизански части и привърженици на генерал Дьо Гол без разследване и съд са убити приблизително 20 000 колаборационисти, просто по „памет" и за отмъщение. Следват дела от извънредния Висш съд по правосъдието (*Haute Cour de Justice*), който до 1951 г. издава 6763 смъртни присъди, а около 10 000 души са избити още преди да започне съдебното разследване.

През есента на 1944 г. по бързата процедура действат и военни трибунали на редовната армия и на френските вътрешни сили. Знае се, че в една шеста от департаментите са произнесени 424 смъртни присъди. Според съобщение на френското Министерство на правосъдието от 1952 г. след 1944 г. във Франция заради колаборационизъм с германците са били екзекутирани 10 519 французи, от които по-малко от 850 на основание на съдебен акт. Според други сведения екзекутираните са поне 791.

Общо заведените дела са 350 000, от които 124 571 дела са образувани по текстове от довоенните наказателни закони. Осъдени са 45 000 французи. Издадени са 7037 смъртни присъди, от които задочно 4397, а са изпълнени 1500. Осъдени на смърт са френският президент и член на Френската академия маршал Петен (присъдата не е изпълнена поради пределна възраст, той е 89-годишен) и четирикратният министър-председател на Франция Пиер Лавал, екзекутиран на 15 октомври 1945 г. Последното дело е на Морис Папон от 1990 г. „Национално порицание" получават 49 723 души. 13 211 французи са санкционирани с принудителна тежка работа, 2777 от които доживотно.

Както стана вече дума, в Норвегия по време на войната управлява местен норвежки водач – Видкун Квислинг, – който симпатизира на германците и се ползва с немалък авторитет в родината си. [A]

[A] Според лични сведения на автора от края на 1923 до лятото на 1925 г. Видкун Квислинг е пребивавал неколкократно в България в качеството си на служител на ОН и помощник

Следвоенните репресии срещу него и сподвижниците му също имат политически характер, понеже той не е „военнопрестъпник", а просто неприятен (за опонентите си) политик и държавник, който не се харесва на политическите му противници след войната. В Норвегия са съдени 55 000 членове на пронацистката партия – привърженици на Видкун Квислинг, министър-председател от 1941 до 1945 г., и още 40 000 души, като 17 000 от тях са осъдени на различни срокове затвор.

Според други сведения норвежките съдилища издават 45 смъртни присъди, а 18 000 привърженици на Квислинговата партия „Национално спасение" са осъдени на различни срокове затвор, 28 000 души заплащат парична глоба и/или са лишени от граждански права. 633 от всеки 100 000 норвежци – най-високият подобен показател в Европа – са признати за виновни.

Според съобщение на норвежкото правителство от 1 ноември 1947 г. 5300 лица все още се намират в затвора заради сътрудничество с хитлеристите. В Норвегия след края на войната, както и другаде в Европа, смъртното наказание е възстановено за наказване на военнопрестъпниците. По този случай е издаден кралски декрет от 3 октомври 1941 г. на намиращия се в емиграция крал Хаакон VII.

Полша приема специален закон-декрет от 31 август 1944 г. (преди края на войната), който дава правна основа на преследванията на „немските окупатори и изменниците на полския народ". Сведенията за заведени дела, осъдени лица, смъртни присъди и т.н. не са пълни. Знае се, че Върховният съд и други полски съдебни състави са произнесли присъди над 5352 военнопрестъпници от немска националност. Наказателна отговорност понасят и повече от 11 000 поляци за съдействието, което дават на немските окупационни власти. Съобщава се също за 10 000 заведени дела, 2471 присъди, от които 631 са смъртни. Вероятно последните сведения се отнасят само за полски граждани.

В Унгария, която подобно на България, Румъния, Хърватско и Словакия е страна, присъединила се към Оста, също е организиран „народен съд", който действа от 3 февруари 1945 до 1 април 1950 г. и разглежда 58 953 дела. Осъдени са 26 286 обвиняеми, издадени са 476 смъртни присъди, а са изпълнени 189. По други сведения народните съдилища са произнесли 322 смъртни присъди, от които изпълнени са били само 146. Между осъдените на смърт са унгарските министър-председатели от военните години (Бела Имреди, Ласло Бардоши, Демьо Стояи) и ръководителите на администрацията при управлението на Ференц Салаши (Салашян, водач на националистическата партия на кръстосаните стрели). Държавният глава на Унгария (1920–1944), регентът адмирал Миклош Хорти, не е засегнат от преследванията и наказа-

---

на Фритьоф Нансен при техните хуманитарни мисии в помощ на руски и други бежанци на Балканите.

ията. Той е свидетел на Нюрнбергския процес, но почива необезпокояван в Португалия през 1957 г. Говори се, че за него се е застъпил лично Сталин.

Властите в освободена Чехословакия учредяват нов съд с постановление от 19 юни 1945 г. – месец и половина след края на войната. Той е извънреден съд и има за цел съдене и наказване на местни военнопрестъпници. Заведени са 132 000 дела, но до съд достигат само 38 000 – 29%. Издадени са 5 смъртни присъди срещу словашкото правителство на монсиньор Йозеф Тисо, министър-председател и президент на Словакия от октомври 1938 до април 1945 г. Тисо избягва след края на войната и се крие в Австрия, където е арестуван от Съюзниците и предаден на чехословашкото правителство. Обесен е в Братислава на 18 април 1947 г.

Жертвите на Титовия комунистически режим, включително убитите по време на войната техни противници, са стотици хиляди. Не е известен с точност броят на преследваните, репресираните и тези, които са били обвинени, осъдени на затвор или лагер или екзекутирани. Съобщава се, че само през първите 6 месеца на 1945 г. са избити без съд и присъда 140 000 югославяни. Жертвите на комунистическия режим в Югославия според професор Рамел са средно 1 072 000 (ниското число е 635 000, а високото – 2 280 000).

В Румъния голям брой военни и цивилни лица са били отвлечени и съдени от съветски органи. Въпреки активното участие на Румъния във войната на Източния фронт на страната на Германия и големите загуби по фронтовете и особено в битките, които се водят на румънска територия в края на войната на Балканите – лятото на 1944 г., – организирането на „народни" съдилища не е било, изглежда, в размерите на това, което се е случило в другите социалистически страни от Средна и Източна Европа.

При всички случаи сведенията за следвоенна разправа не изобилстват с подробности. В Румъния, както и в Унгария – държави, които са се били рамо до рамо с немската армия на Източния фронт и са преживели сериозни бойни действия на своя територия, единствените, осъдени на смърт, са няколко десетки висши администратори и генерали.

На 5 декември 2006 г. Апелативният съд в Букурещ издава решение, което частично освобождава маршал Йон Антонеску, ръководещ Румъния от 1940 до 1944 г., от отговорност заради съюза с нацистка Германия във войната срещу СССР. Съдът е признал Антонеску и другите членове на правителството му за невинни в обвиненията за престъпление срещу мира, защото според съда войната на Румъния срещу СССР била „превантивно-отбранителна" и „юридически оправдана" от съществуващата румънско-съветска граница, която предизвиквала „постоянно и неизбежно извънредно положение". Съдът нарекъл участието на Румъния във Втората световна война на страната на Хитлер „Война за освобождението на Бесарабия и Северна Буковина" и я признал за „легитимна".

Антонеску и до днес се смята за национален герой от доста румънски националисти.

Таблицата, дадена по-долу, е съставена според различни източници и има по-скоро илюстративен и сравнителен характер. Посочените числа не са окончателни и подлежат на по-нататъшни изследвания. Тя се осланя главно на труда на Ласло Карасай от Университета на Сегед „Престъпление и наказание: народни съдилища, революционно правораздаване и унгарският холокост", 2012 г.

Страна	Дела	Осъдени	Смъртни	Изпълнени
Германия	887 252	5000 (19)	800	500 (12)
Италия			36	2
Япония	5725	570 (28)	984	900 (7)
България	10 919	9550	2730	2138
Унгария	40 000	27 000	322	146
Румъния	2700	668	13	4
Франция	350 000	45 000/97 000	7037/6763	1500
Белгия	405 000	60 000	4170	230
Норвегия	6000/5000	200	45	40
Полша	10 000	2471	631	
Югославия				
Гърция	1246			
Естония	3	3	3	2
Холандия	120 000–150 000	50 000	152	36
Австрия			43	30
Русия				
Албания				600
Чехословакия	ок. 35 000		760	700

В скоби са присъдите на трибуналите в Нюрнберг и Токио.

Разликата между присъдените и изпълнените смъртни присъди в България, а вероятно и другаде, се дължи на присъди, издадени задочно (обвиняемите и осъдените на смърт отсъстват при произнасяне на присъдите). В България избягалите в чужбина са малцина, останалите са били вече убити преди процесите. Един и същ обвиняем може да има повече от една смъртна присъда, издадена от различни състави.

Не толкова известни, почти забравени и рядко споменавани са друг вид масови убийства, извършвани в последните месеци на войната и малко след края ѝ. Причината за това своего рода мълчание и неспоменаване е, че извършителите са от лагера на победителите, а потърпевши са обикновени граждани, които не носят абсолютно никаква вина за войната, не са участвали в

нея, не са сътрудничили с окупационните власти и не могат да бъдат обвинени в никакви военни или други престъпления.

Става въпрос за загиналите при масовото прочистване на етнически немци от територите на Полша, Чехословакия, Югославия, Унгария и Румъния. Тези жертви съвсем не са незначителни: те са повече от жертвите на комунизма в страните от Средна и Източна Европа от 1944 до 1990 г. Общият им брой е около 2 000 000, вероятно и повече.

Източните немски провинции Силезия и Померания са предадени от СССР на Полша, а Източна Прусия е разделена между Полша и СССР. Северната част на германската провинция Източна Прусия с Кьонигсберг – 15 125 км^2 – става част от Съветския съюз и Кьонигсберг е наречен Калининград. Западните германски провинции Елзас и Лотарингия (спорни) са предадени на Франция, Судетската област – на Чехословакия. Германия губи голяма част от територията си.

В края на войната и след победата на СССР, САЩ, Великобритания и съюзниците им в територите, които са били окупирани от Германия, са преследвани, съдени и екзекутирани със или без присъди милиони европейски жители. Отделно от тях почти всички германци – повече от 15 милиона, – които са живели преди войната на територии в Полша, Чехословакия, Румъния, Югославия и Чехословакия, са принудително изселени заедно с германците, намиращи се в отнетите след войната изконни немски територии до 1938 г.

Етническото прочистване в Полша – главно на германци – завършва с 1 585 000 жертви. При прочистването (изгонването) на судетските немци от Чехословакия числата на жертвите са 200 000–267 000 (средно число, ниското е 68 000, високото число – 510 000–600 000). Броят на германците в предвоенна Чехословакия е бил около 3 милиона и 400 000 души. През 1947 г. там са останали 192 000.

От етническите германци в Югославия, които са наброявали между 537 000 и 750 000 през 1939 г., 117 000 са били депортирани в СССР след края на войната, 25 000 са били евакуирани от немската армия при отстъплението ѝ и около 150 000–300 000 са били изселени, от които 82 000 са били убити или загинали по време на походите. През 1947 г. в Югославия са останали не повече от 100 000 етнически германци.

От общо 370 000 граждани на Райха в Кьонигсберг остават само 20 000 души, като от 1947 до 1949 г. всички немци са прогонени. На тяхно място са заселени етнически руснаци.

Има дадени жертви при етническото прочистване на германци от Румъния и Унгария, но там жертвите са далеч по-малко.

Общо за Източна Европа жертвите при етническите чистки възлизат на 530 000–3 700 000, като вероятно средното число убити или загинали е

1 900 000. Подробни данни, макар и неокончателни, са изнесени в трудовете на професор Р. Дж. Рамел, *Statistics of Democide* и *Death by Government*.

Прогонването на етнически малцинства със съпровождащите го жертви в някои случаи е било заповядано от окупиращите военни сили на Съветския съюз – например в Унгария и Румъния, – другаде е било по местна инициатива. Причините за насилията и убийствата в повечето случаи се основават на етническа омраза, прояви на расизъм, желание за мъст, но са и на класова и политическа основа: преследват се потенциални противници на новоустановените режими и лица, които принадлежат към осъдената на унищожение буржоазна класа. При всички случаи те са извършени от правителства, които са комунистически или доминирани от комунисти след Втората световна война.

Съдебни процеси срещу немски, италиански и японски военнопрестъпници и техните съюзници се провеждат и в Югославия, Унгария, Румъния, Чехословакия, в държавите на Далечния изток, пострадали от дейността им през Втората световна война, и в колониалните владения на страните победителки.

Бележки
Трета част. Четвърта глава

Заповедта на Хитлер от март 1941 г. – Manvell, Roger and Heinrich Frankl. Айзенхауер – книгата му, Рипка – цитиран по Коста Тодоров (1994).

Чужденци доброволци във Вафен Ес Ес – вж. Алтънков (2009). За процесите в Нюрнберг, особено за първия – срещу главните военнопрестъпници, – има богата литература; може да се свери с https://en.wikipedia.org/wiki/Nuremberg_trials, също Васил Т. Василев (1997) – там и за френските и великобританските военни съдилища в Германия; също за Япония, Хабаровск, Италия, Холандия, Белгия, Люксембург, Норвегия и Полша.

За Токийския процес и за Хабаровск – Дим. Нанева. За Италия – Gentile (2002), Василев, Тони Джуд (ч. 1, гл. 2) – там и за Белгия, Франция и Норвегия. За Холандия – също Милчо Спасов, същият и за Белгия, Франция и Унгария. За Холандия, Чехословакия и Унгария – Искра Баева – писмо до мен, 1 април 2004. За Франция – Marc Olivier Baruch. За Унгария – вж. История венгерской народной демократии 1944–1975.

140 000 избити югославяни – Христо Троански.

Данните за етническите прочиствания в Полша, Чехословакия, Румъния и Унгария – главно по R. J. Rummel (1994) и (1997).

Таблицата, засягаща осъдени в различни европейски страни, по: http://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/obshtestvo/2015/02/06/2466106_kurvaviiat_chetvurtuk_narechen_naroden_sud/